

Grof Josip Rabatta i slika hrvatskih krajišnika (kraj 17. i početak 18. stoljeća)

Lazanin, Sanja

Source / Izvornik: **Migracijske i etničke teme, 2003, 19, 413 - 432**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:303:588087>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial 3.0 Unported / Imenovanje-Nekomercijalno 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-23**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Institute for Migration Research - Institutional repository for storing papers and data sets](#)

SANJA LAZANIN

Institut za migracije i narodnosti, Zagreb
sanja.lazanin@zg.htnet.hr

Grof Josip Rabatta i slika hrvatskih krajišnika (kraj 17. i početak 18. stoljeća)*

SAŽETAK

U radu se razmatra model »slike drugoga« primijenjen na situaciju u Vojnoj krajini u Hrvatskoj na kraju 17. i na početku 18. stoljeća. U središtu pozornosti nalazi se habsburški časnik na službi u Karlovačkom generalatu i stanovništvo tog dijela Hrvatske. Kao izvori za interpretaciju prilika i ljudi u Hrvatskoj upotrebljavani su uglavnom izvještaji i drugi dopisi grofa Josipa Rabatte kao i izvještaji raznih povjerenstava i drugih časnika. U središtu interesa nalazi se slika hrvatskih krajišnika kakva se može iščitati iz spisa grofa Rabatte, predstavnika unutrašnjoaustrijskoga katoličkog plemstva podrijetlom iz Goričke grofovije i zapovijedajućega generala Karlovačkoga generalata od 1709. do 1731. U radu se pokušava odrediti koga je grof Rabatta doživljavao kao Druge i prema kojim je kriterijima nijansiran njegov odnos prema Drugima. Nastojalo se istražiti Rabattin odnos prema krajiškom stanovništvu na temelju regionalne i lokalne pripadnosti, kao i na temelju kulturnih obrazaca. Kriterij prema kojem je Rabatta zauzimao stav o krajišnicima na području Generalata bio je uvjetovan prije svega ciljevima njegove službe, a to su fortifikacijsko osiguravanje prostora od osmanskih upada, uvođenje reda u vojnokrajiški sustav te preustroj krajiške vojske. Rabatta zauzima stav prema krajišnicima na temelju njihove vjerske i etničke pripadnosti. Prema novonaseljenome krajiškom stanovništvu, osobito Vlasima pravoslavne vjere, Rabatta iskazuje najveću sumnjičavost i ulaže iznimne napore za njihovo sjedinjenje s Katoličkom crkvom. Rabattina nezahvalna uloga pripremanja terena za sveobuhvatnije reforme vojnokrajiškog sustava, do kojih će doći tek sredinom 18. stoljeća, utjecala je na njegovo percipiranje Sebe i Drugih.

KLJUČNE RIJEČI: rani novi vijek, Vojna krajina, Karlovački generalat, grof Josip Rabatta, slika o Sebi, slika o Drugom, stereotipovi, krajišnici, Vlasi, katolici, pravoslavni

Osnivanjem habsburških vojnih krajina na početku 16. stoljeća hrvatske zemlje postaju prostorom susretanja ljudi s raznih strana, koji su na različite načine bili uključeni u protuosmanske borbe. Veliku skupinu činili su oni koji su dolazili u službi Dvora, od časnika i najamnih vojnika do inženjera, građevinara i pustolova. Među njima su najutjecajniji bili plemići iz Unutrašnjoaustrijskih zemalja, koji su bili najizdržljivije zainteresirani za suzbijanje osmanskih prodora. Bez njihova sudjelovanja bilo bi teško uspješno voditi protuosmanske ratove, osobito nakon materijalne, vojne i finan-

* Ovaj je rad nastao na temelju magistarskog rada *Slika Drugoga i pismo o Sebi. Josip Rabatta (1761.–1731.) o Hrvatskoj i sebi*, koji je obranjen 23. prosinca 2002. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Ovom se prilikom zahvaljujem članovima povjerenstva: mentoru prof. dr. sc. Dragi Roksandiću, prof. dr. sc. Nenadu Moačaninu i dr. sc. Emilu Heršaku.

cijske iscrpljenosti hrvatskoga plemstva. Upravo je vojna, novčana i logistička pomoć unutrašnjoaustrijskog plemstva bila odlučujuća snaga koja je potpomogla napore hrvatskoga plemstva i omogućila uspješan nastavak borbi i održavanje učinkovitosti vojno-krajiškog sustava sve do sredine 18. stoljeća – bez obzira na sve druge učinke koji za hrvatski prostor nisu nužno imali pozitivne konotacije. U toj skupini habsburškoga plemstva vrlo utjecajna i brojna bila je skupina goričkoga odnosno furlanskoga plemstva, dakle onoga dijela unutrašnjoaustrijskog plemstva koje je svoju privrženost Habsburgovcima dokazalo na granici prema Mlečanima u sjevernojadranskom prostoru. Pored pozicija u Goričkoj grofoviji, stjecalo je to plemstvo nove u Hrvatskoj, kao i u drugim Unutrašnjoaustrijskim zemljama (Kranjskoj, Štajerskoj, Koruškoj), pa i u Češkoj i Moravskoj. Iako je Hrvatska bila samo jedno od odredišta tog plemstva u vojnoj službi, važnost hrvatskog prostora u protuosmanskoj borbi daje mu određenu težinu unutar njegova staleškoga kruga. To je plemstvo bilo upućeno na Hrvatsku, ali se nikada nije osjećalo isključivim predstavnikom njezinih interesa, čak i kada je steklo indigenat Kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije. Posjedi i pozicije u drugim, sigurnijim, dijelovima Monarhije iz kojih je to plemstvo potjecalo bili su uvijek u središtu njegova interesa, za razliku od onih u Hrvatskoj, koja je prvenstveno doživljavana kao ratište na granici s »Orijentom«. Hrvatska je na određeni način bila prostor u kojemu i naspram kojega je to plemstvo nastojalo dokazati svoju (nad)moć.

Predstavnik takva plemstva bio je i grof Josip Rabatta.¹ Podrijetlom iz Goričke grofovije proveo je Josip, kao i njegovi preci, vojnu karijeru u službi Habsburgovaca. Iako je bio primljen u redove hrvatskoga plemstva i imao posjede po Hrvatskoj, bio je i ostao »stranac« u hrvatskom prostoru, koji je tamo obnašao unosnu službu. Na temelju sačuvanoga arhivskoga gradiva jasno je da se nije identificirao s hrvatskom sredinom u tolikoj mjeri da se prvenstveno ne bi osjećao zastupnikom habsburških i unutrašnjoaustrijskih interesa. Stoga izvori za hrvatsku povijest, koji potječu iz kruga tog plemstva, mogu biti zanimljiv predmet istraživanja. Oni bi mogli osvjetliti hrvatsku povijest iz nove perspektive, perspektive »Drugoga«, uz uvjet da ih se adekvatno vrednuje unutar vremena i prostora u kojem su nastali.

Na temelju Rabattinih službenih izvještaja (*Relation*)² o stanju i prilikama u Karlovačkom generalatu, kao i drugih spisa, može se vidjeti u kolikoj se mjeri Rabatta

¹ Grof Joseph von Rabatta odnosno Giuseppe da Rabatta (1661.–1731.) potomak je stare plemićke obitelji iz Gorice (Gorizia, Italija) koji je vojnu karijeru najvećim dijelom proveo u Hrvatskoj i Primorskoj krajini kao zapovjedajući general u Karlovcu (1709.–1731.). Godine 1687. dolazi prvi put u Karlovac u ulozi zamjenika zapovjednika generala Ivana Josipa Herbersteina tijekom njegova sudjelovanja u borbama protiv Osmanlija na moru. Osim toga, bio je zapovjednik vojne posade na Schlossbergu u Grazu (1692.–1705.), tajni vojni savjetnik i član povjerenstva za razgraničenje (1701.) nakon Bečkog rata (1683.–1699.). Tijekom njegova zapovijedanja Karlovačkim generalatom Lika i Krbava su 1712. ušle u njegov sastav, zatim je od 1716. do 1718. vođen još jedan rat protiv Osmanlija koji je završen sklapanjem Požarevačkog mira i izbile su bune krajišnika u Senju i Primorskoj krajini (1719.–1722.). Rabatta je posjedovao i dobra u Hrvatskoj: Brlog, Treščeno i u Brdovcu kod Zaprešića.

² Zapovijedajući su generali bili obvezni tijekom službe, ovisno o prilikama, izvršiti vizitaciju odnosno posjetiti sve važne utvrde i mjesta u kojima je bila smještena vojska te o njihovu stanju napisati opširan izvještaj Dvorskom ratnom vijeću u Grazu koje je ono prosljeđivalo i u Beč. Kako su ti izvještaji prilično

u njima predstavlja kao samosvjesni ranonovovjekovni individuum, predstavnik habsburško-srednjoeuropskoga katoličkoga plemstva, napose onoga koje je službovalo i živjelo u krajiškim ambijentima. Međutim, u ovom će radu veća pozornost biti usmjerena na drugu dimenziju sadržanu u tim dokumentima, a to je analiziranje slike koju je Rabatta stvarao i posredovao o krajišnicima – stanovnicima Karlovačkog generalata – odnosno o Drugima. Kada se postavlja pitanje slike Drugoga iz Rabattine perspektive, nameće se i pitanje uolikoj mjeri ta slika odražava već postojeće predodžbe i stereotipove, a koliko je sam Rabatta konstruirao i pridonosio nastanku jedne stereotipne slike Drugoga, u konkretnom slučaju hrvatskih krajišnika i općenito ljudi na »tromeđi i europskim rubovima«.

Rabattini Drugi

Rabattini izvještaji u kojima su opisana stanja, prilike i ljudi u Karlovačkom generalatu, osim što nam otkrivaju detaljno činjenično stanje tog prostora u određenom razdoblju, pružaju nam uvid u razmišljanje i stavove samog autora, kao i u predodžbe i očekivanja njegove i njegovih nadređenih u vezi s tim dijelom Vojne krajine. »Kada govorim o drugom, govorim zato da bih više rekao o sebi«, kaže Montaigne u svom eseju *O kanibalima* (Todorov, 1994: 55). Ta se misao u određenoj mjeri može primijeniti i na Rabattinu situaciju. U iznimno povoljnu svjetlu javljaju se krajišnici u Rabatte kada govori o njihovu izgledu i prirodnoj nadarenosti. Naglašava njihovu hrabrost, izdržljivost, posjedovanje izvrsnih predispozicija za rat, borbu, dakle sve one osobine zbog kojih su Monarhiji najpotrebniji, koje i sâm Rabatta kao vojnik i predstavnik habsburške vlasti cijeni. Ono što je loše i smeta Rabattu njihova je »neuljudenost«, nemarnost, neodgovornost, odnosno pogrešan način iskorištavanja svojih prirodnih potencijala, barem prema Rabattinu shvaćanju. Njegova kritika sadrži i optimističnu notu, jer to što je loše načelno je ipak moguće popraviti, iako u nekim slučajevima izražava sumnju pa za primorske krajišnike kaže da su *incorrigibles*.³ Dakle, prirodne predispozicije postoje, a zadatak popravljavanja i poboljšavanja pripada upravo njima, »uljudenim« austrijskim časnicima. Trajnost lošeg stanja u Generalatu, stanje nereda, »neciviliziranosti« i loših postupaka među krajišnicima ide dijelom i na Rabattinu dušu, na teret habsburških vlasti. U tom smislu on ustvari neizravno, a dijelom i nesvjesno, kritizira sebe i svoje nadređene.⁴

U Rabatte se može uočiti određena »geografija drugosti« kada su u pitanju njemu podređeni slojevi. Rabattin odnos prema kmetovima na vlastitim imanjima različit je od odnosa prema primjerice Vlasima u Generalatu. Iako Rabatta u načelu sve krajišnike drži za »problematične i necivilizirane ljude«, naglašava i razlike unutar njih. Razlika postoji u njegovu odnosu prema senjskim uskocima, starosjedilačkom hrvatskom

opširno pisani, u njima se uz propisani sadržaj često nalaze i opisi ljudi i njihova načina života, promatrani okom podnositelja izvještaja

³ KA, HKR, Expedi, 1721 I 457, f. 29.

⁴ O tome da pisanje o nekome više govori o samim autorima nego o predmetu o kojemu pišu, vidi: Fischer (1983: 142); Todorov (1994: 55, 60).

stanovništvu i Vlasima koji su se u različitim razdobljima naselili u Generalat. Prema Rabatti, Senjani su od svih krajišnika najsamosvjesniji, najzahtjevniji i najustrajniji u svojim traženjima. Upravo zbog dvaju stoljeća duge tradicije života u krajini teškim se činio zadatak da ih se mijenja. Novopridošli Vlasi, koji dolaze s osmanskog područja, predstavljaju »sirovi materijal« koji krajiške vlasti tek trebaju dovesti u red i načiniti od njih dobre vojnike i civilizirane stanovnike, i to s po mogućnosti više uspjeha nego u dotadašnjeg stanovništva.

Manifestiranje drugosti između Rabatte i dijela generalatskog stanovništva uočava se na području religije. Rabatta kao osvjedočeni katolik nije baš blagonaklono i s povjerenjem gledao na pravoslavno stanovništvo odnosno na »sizmatike«, kako ih se u to doba često nazivalo, i jako se trudio, prema Lopašićevim riječima, oko njihova unijačenja. Neizravno svjedočanstvo u prilog Lopašićevoj tvrdnji nalazi se u dopisu unutrašnjoaustrijskoga Dvorskoga ratnog vijeća upućenom Rabatti 29. prosinca 1716. U dopisu članovi Vijeća izražavaju potrebu diskretnijeg postupanja u pridobivanju pravoslavaca za pristupanje unijatskoj crkvi, a Rabatta kao zapovjednik treba voditi brigu da se ničija prava ne ugroze.⁵

Drugi, oni kojima je i sam Rabatta pripadao, u mnogobrojnim spisima iznose mišljenje o Rabatti i njegovu radu, a te ocjene nisu nimalo pohvalne. Izvještaj koje je Vojno povjerenstvo podnijelo vladaru 1712. nakon vizitacije Karlovačkoga generalata te Like i Krbave, u kojoj je sudjelovao i general Rabatta, sadrži mnoge primjedbe na funkcioniranje sudstva i drugih sastavnica uprave u Generalatu. Povjerenstvo je o tim pitanjima bilo sastavilo upute za karlovačku upravu i sudske auditore te zatražilo od njih da pripreme izvještaj za Rabattu, uz obvezu da i Rabatta napiše svoje primjedbe i dostavi ih povjerenstvu. Povjerenstvo ističe da, unatoč ponovljenim zahtjevima, Rabatta to nije realizirao izgovarajući se bolešću. Povjerenstvo ga međutim optužuje za lažni izgovor, jer se Rabatta po njihovu odlasku iz Karlovca uputio »u svoju domovinu Furlaniju po osobnom poslu i potom se uputio ovamo u obilazak svojih imanja u Štajerskoj« (podcrtala S. L.).⁶ Članovi gradačkog povjerenstva, grof Carl Leopold von Herberstein, barun Johann Christoph von Waidtmanstorff i plemeniti gospodin Raymund Franz von Pozzo auf Hartenegg, smatrali su potrebnim naglasiti da je Rabatta otišao u svoju domovinu Furlaniju. Osim neodgovorna Rabattina ponašanja, na temelju te opaske povjerenstva moglo bi se pretpostaviti da je i njegovo regionalno podrijetlo bilo uzrokom određenih trzavica i neslaganja između Rabatte i gradačke središnjice. Josip Rabatta (*Giuseppe da Rabatta*) čovjek je s tromede, iz Gorice, u kojoj staleži nemaju istu ulogu i značenje kao primjerice u Štajerskoj. Gorička grofovija nalazi se na razmeđu

⁵ U dopisu stoji da je »vlaška nacija« uložila pritužbe na unijatskog biskupa Rafaela Markovića radi brojnih zloporaba i Vijeće stoga savjetuje: »Obwohlen nun auf die Ehrliche Catholische Religion und derselben fortpflanzung alle mühe und Eyfer anzuwenden ist, so mues doch solches mit Discretion nit aber mit solchen ärgerlichen preßurn, yberschätzungen, gewahlthätigen Violenzien, und dergleichen wider/.../ geschehen« (AHAZU, XV-25/III 40, 1716).

⁶ U izvornom tekstu stoji: »auch für seine Persohn in sein vatterland naher Friaul, (podcrtala S. L.) vnd von dannen weithers auf seine gütter hieher naher Steyermarkht abgerayset, vnd wür also hierdurch veranlasset wurden, ein solches widerumb von hier auss Grätz an selbigen schriftlich zu widerhollen« (Lopašić, 1889: 272).

germanskoga, romanskog i slavenskog svijeta. To je sredina koja je jezično i kulturno ipak različita od drugih unutrašnjoaustrijskih zemalja. Sâm Rabatta je Furlan, doduše iz obitelji u dugotrajnoj habsburškoj službi, ali to nije razlog da ga ljudi u Grazu ne promatraju kao Drugoga. On je uostalom vjerodostojnije apsolutističko-habsburški službenik nego pripadnik staleža. Upravo zbog položaja Gorice njezino je plemstvo bilo upućeno na carsku službu dok, primjerice, u Štajerskoj staleži nastoje održavati ravnotežu između svojih staleških prava i vladarevih apsolutističkih nastojanja.

Za ilustraciju odnosa između Rabatte i vlastitih Drugih te Rabatte i tuđih Drugih može poslužiti primjer kada Rabatta iskreno savjetuje Neanderu, carskom povjereniku za Liku i Krbavu, da se skloni i zaštititi od opasnih Ličana, jer mu on u trenutku opasnosti, s obzirom na udaljenost Karlovca, neće biti u prilici priskočiti u pomoć.⁷ Johann Nicolaus Neander je kao predstavnik komorskih vlasti u slučaju Like i Krbave bio »suparnik« Rabatti kao predstavniku vojnih vlasti.⁸ Međutim, obojica se u ličkom slučaju nalaze u konfrontaciji s nezadovoljnim i buntovnim ličkim stanovništvom i tada nastupaju jedinstveno. Dakle, kada je u pitanju zajednička opasnost i sukob s interesima i stavovima stranih Drugih, oni nastupaju jedinstveno i međusobne razlike u interesima nestaju pred zajedničkom prijetnjom

Odnos prema Drugome u putopisima

Temeljni binarni obrazac »Ja i Drugi« odnosno »Mi i Drugi«, te opozicija »ovdje, zavičaj i tamo, strano, tuđina« najjasnije su izraženi u putopisnoj literaturi koja u ranome novom vijeku doživljava pravi procvat. Različiti oblici putopisa nastaju kao posljedica mnogobrojnih putovanja koje su iz različitih pobuda i interesa poduzimali pustolovi, moreplovci, plemići u okviru *Grand Toura*, učenjaci, prirodznanci, ratnici, državni izaslanici i diplomati, hodočasnici, trgovci i drugi. Svim je putopiscima zajednički interes za drugost, određeni egzotizam,⁹ za novo i različito od njima poznatoga. Putopisi su prema nekim autorima zanimljiviji kao svjedočanstva određenog načina razmišljanja njihova pisca, jer na posredan način omogućuju upoznavanje mentaliteta piščeve domovine, nego kao riznica podataka o zemlji koju opisuju (Harbsmeier, 1982: 1; Fischer, 1983: 142).

Rabattini izvještaji ne spadaju u kategoriju putopisa, ali imaju neke njihove elemente. To su prije svega izražena opozicija Ja odnosno Mi i Oni/Drugi, a s druge strane

⁷ »... d[a]ß nach meiner abreise aus der Lika ihme das unglük, deme Er bereits entronnen, erst widerfahren därfte, habe ich ihme treulich gerathen, sich an sicheren ort Zu retiriren, dan von Carlstatt aus were mir unmöglich Ihme mit einig[er] hilfe Beÿzuspringen« (KA, HKR, Expedit, 1721 I 457, f. 31v).

⁸ Nakon što su 1689. grofovija Lika i Krbava oduzete osmanskoj strani, nastupilo je višegodišnje »natezanje« oko njihove sudbine između Dvorske komore u Grazu i Beču, vojnih vlasti, ličkog stanovništva i hrvatskih staleža. Godine 1712. Lika i Krbava dodijeljene su Vojnoj krajini odnosno Karlovačkom generalatu s posebnim upravnim statusom. Opširnije u: Kaser (1997/I: 163–171).

⁹ Tzvetan Todorov u knjizi *Mi i drugi* posvetio je jedno poglavlje Viktoru Segalenu i njegovu shvaćanju egzotizma. On pod egzotizmom smatra sve ono što je drugo i različito od promatrača. »'Pojam različitog, opažanje drukčijeg, upoznavanje nečeg što nismo mi sami.' Egzotizam biva rođen u trenutku kad se, u nekom doživljaju, počne razlikovati subjekt koji opaža od objekta koji je opažen. 'Egzotizam' je dakle sinonim 'drugosti'« (Todorov, 1994: 312).

i sadržaj Rabattinih izvještaja ponekad sadrži elemente itinerara, primjerice opis putovanja, svih utvrda i mjesta koje je posjetio, zatim opis krajolika i ljudi. Upravo opis krajiškog stanovništva govori o Rabattinim interesima, očekivanjima, zamjerkama i njegovim prioritetima u uređenju odnosa između njih i vojnih vlasti. Rabatta ih je prije svega promatrao sa stajališta vojnika i uspoređivao njihovu stvarnost sa svojom predodžbom o njima projiciranom u blisku budućnost. Rezultat vidljiv iz njegovih opisa daleko je od onoga koji je sam priželjkivao.

Rabatta prilikom obraćanja svojoj »publici«, odnosno nadređenima u Grazu i Beču, upotrebljava u opisivanju krajiških prilika, sociokulturne drugosti krajiškog stanovništva i drugosti njihova mentaliteta »probrana« jezična sredstva. Njegova barokno raskošna, patetična i mnogobrojnim frazama urešena rečenica obiluje epitetima, usporedbama i metaforama, kojima oblikuje sliku Drugih. U izvještaju iz 1709. Rabatta za tounjske krajišnike ima samo superlative, ali izrazito negativno konotiranih pridjeva. Za njega su oni narod od najgore i najnerazboritije vrste, koji nisu prezali ni pred ubojstvima svojih zapovjednika.¹⁰ Ne šteti Rabatta svoj njemački ni kada su u pitanju krajišnici iz Otočca, koje u izvještaju iz 1719. opisuje nimalo laskavim pridjevima kao »žilav, drzak i neukrotiv narod« (*ein hartnäckiges, vermessen und unbändiges Volck*). Oni, prema Rabattinim riječima, samo smišljaju kako će izvesti otimačinu, potaknuti nemire i otpadništvo, a krajiška služba, za koju su neki još i plaćeni, svakako nije dio njihovih prioriteta.¹¹ Nazivi poput zlotvori, ološ, razbojnici (*Böswicht und böses Gesind, Raubvolck*) samo su dio Rabattinih slikovitih izraza namijenjenih opisu krajišnika.

Rabattini stereotipovi¹² na hrvatske teme

U ranome novom vijeku nastaju mnogobrojni opisi naroda. Uz putnike, avanturiste, učenjake, diplomate i druge, vojnici su često bili prenositelji usmenih i pismenih obavijesti o drugim narodima, zemljama i njihovim osobinama i običajima.¹³ Na taj je

¹⁰ »... vnd ist dise nation von dennen übelsten, vnd inraisonablesten leuthen deß gantzen g[ene]ralats, welche noch mit allen Comendanten händel gehabt, etliche vmb daß leben gebracht« (KA, HKR, Expedit, 1710 VI 219, f. 58).

¹¹ KA, HKR, Expedit, 1721 I 457, f. 28v.

¹² U gotovo nepreglednoj literaturi o stereotipovima nalaze se i mnoge njihove definicije o kojima je opširnije bilo riječi u mojemu magistarskom radu *Slika Drugoga i pismo o Sebi. Josip Rabatta (1661.–1731.) o Hrvatskoj i sebi*, 2002. a na ovome je mjestu potrebno spomenuti kratku definiciju Waltera Lipmanna, koji je prvi definirao da su »stereotipi slike u našim glavama«. Franz Stanzel naglašava da se u književnosti slike smatraju fikcijom, a kao fikcija se mogu promatrati i slike o karakteru naroda. U tom je kontekstu važna literarna imagologija kao disciplina, koja za objekt proučavanja uzima »zbroj predodžaba o karakternim osobinama i načinu ponašanja, koje jedna etnička ili nacionalna skupina stvara o drugim, stranim skupinama«. Stoga je, prema Stanzelu, pojam »nacionalni karakter« u imagološkom smislu gotovo istoznačan s pojmom »stereotip« (Stanzel, 1999: 10–12).

¹³ Mnogobrojna djela etnografskoga karaktera nastaju u 16. i 17. stoljeću, a neka su imala velik utjecaj na stvaranje predodžbe o drugim narodima u svojih suvremenika. Neki od važnijih autora takvih djela u europskim okvirima bili su Johann Böhm (Joannes Boemus), Cornelius Agrippa von Nettesheim, Sebastian Franck, Sebastian Münster, Peter Heylyn, Fynes Moryson, Giovanni Botero, Jean Bodin, John Barclay i drugi (Stanzel, 1999: 13–14).

način nastao fond epiteta koji opisuju narodni karakter, a najčešće su se temeljili na kuriozitetima koje su rani etnografi često rutinski prenosili iz djela u djelo.¹⁴ Takvi reducirani i pojednostavljeni opisi pojedinih naroda predstavljali su temelj za stvaranje stereotipova o njima. Upravo je europski rani novi vijek, otkrivajući svijet, sveo vlastite spoznaje na mnogobrojne stereotipove, koji su dugo ostali otporni na promjene. Međutim, sve veći broj iskustava stvorenih u komunikaciji s Drugima imalo je za posljedicu korekciju tih stereotipova. Oni su doživljavali preinake uvjetovane situacijama i sve bogatijom refleksijom o Drugima, koji unatoč svemu nikada nisu prestali biti Drugi.

Problem Drugih osobito je dolazio do izražaja na rubnim odnosno graničnim područjima. U ranome novom vijeku takav su rub predstavljale i vojne krajine na jugoistoku Europe prema Osmanskom Carstvu. Ta su »predziđa« s jedne strane bila uvjet i nužnost europske opstojnosti i podupirale su ih europske sile, a s druge strane ona su predstavljala drugi svijet, različit od onoga koji su branila.¹⁵ Konstruiranje stereotipa na takvim područjima značilo je i stvaranje slike o Sebi, jer su se ti stereotipovi na određeni način odnosili i na onoga tko ih stvara. Stoga, kada je riječ o stereotipima u kontekstu ovoga rada, potrebno je voditi računa i o tom odnosu.

Kako je spomenuti odnos funkcionirao u Rabattinoj situaciji? Na temelju Rabattinih dopisa i njegova djelovanja pokušat ću prikazati kakve je slike i predodžbe o Sebi i o Drugima imao i stvarao Josip Rabatta. On je bio jedan u nizu unutrašnjoaustrijskih predstavnika vojne hijerarhije na području Vojne krajine, koji je tijekom dugogodišnjeg službovanja uvelike utjecao na oblikovanje i učvršćivanje određene slike krajišnika u unutrašnjoaustrijskim krugovima, kao i na jednak proces u suprotnom smjeru. Među raznovrsnim Rabattinim spisima upravo izvještaji sadrže najviše opisa koji se odnose na ocjenu karaktera i načina života krajiškog stanovništva. Opise ljudi i prilika u Karlovačkom generalatu temeljio je Rabatta na svome izravnom ili neizravnom iskustvu. U tom smislu oni predstavljaju opis konkretnih činjenica, naravno u Rabattinoj »interpretaciji«. Rabatta ocjenjuje i vrednuje ljude, prilike i prostor Generalata iz perspektive plemića i visokoga vojnog zapovjednika. Znači slika koju ima o sebi, njegov autostereotip, izravno ili neizravno utječe i na onu koju stvara o krajišnicima. Ta kognitivna sastavnica njegova stava prema drugima određena je njegovim očekivanjima, očekivanjima njegovih nadređenih, njegovim vrijednosnim sustavom, socijalnom i kulturnom pripadnošću. Međutim, Rabattini stavovi prema krajišnicima dijelom su rezultat i njegovih predodžaba, koje je stvorio na temelju iskustava i ocjena svojih prethodnika, kao i slike koja je o hrvatskom prostoru i ljudima stvorena i prenošena u unutrašnjoaustrijskim krugovima. Dakle, predrasude s kojima je došao u Generalat sigurno su imale utjecaj na stvaranje njegove slike o Dru-

¹⁴ Primjer Joannesa Boemusa gotovo je paradigmatičan primjer kako zabilježeni kuriozitet, uz maštovite dopune, preuzimaju drugi pisci i pretvaraju ga u neizostavnu karakteristiku određene skupine ljudi. Boemus, naime, u svom djelu *Omnium Gentium Mores, Leges et Ritus* iz 1520. govori o Štajerskoj i kaže kako tamo mnogi ljudi imaju gušu. Tu informaciju on preuveličava pa navodi da je guša u nekih žena toliko velika da je moraju prebaciti preko ramena kako bi mogle dojiti djecu. Taj kuriozitet preuzimaju svi kasniji pisci etnografskih djela, a Sebastian Franck pretvara Boemusovo *mnogi u svi* Štajerci imaju gušu (Stanzel, 1999: 15).

¹⁵ O ambivalentnosti naziva *antemurale christianitatis*, koji korijene vuče iz doba križarskih ratova, a s početkom osmanskih prodora prema Srednjoj Europi prenosi se i na Hrvatsku, kao i implikacijama koje je taj naziv imao za shvaćanje Hrvatske, pogledati: Heršak i Lazanin (1999: 17–18).

gima, a time i na njegovo djelovanje. U Rabattinim izvještajima opis krajišnika, ali i opis stanja Generalata, uglavnom je negativno konotiran i podudara se u načelu s onim što su njegovi prethodnici pisali. Antagonistički odnos prema krajišnicima, kao uostalom i prema nekim predstavnicima hrvatskoga plemstva, razumljiv je s pozicija različitih interesa u okvirima Habsburške Monarhije. Rabatta iskazuje načelno svoje nepovjerenje prema svim krajišnicima – »Man kan weder auf die National-Off[icie]rs noch Gemeine trauen«¹⁶ – dakako uz postojanje određenih lokalnih nijansi. Izdiferencirane negativne slike (*Feindbilder*) o krajišnicima ponekad pružaju dojam da su oni neprijatelji, a ne Osmanlije, o kojima Rabatta govori samo u najopćenitijim kategorijama i naziva ih klišeiziranim imenom *Erb-/Erzfeind*. Riječi pohvale i pozitivna slika o krajišnicima u Rabatte su rijetkost, u krajnjoj liniji nije on taj koji ih treba hvaliti, sve da to i zaslužuju, već se potruditi uvesti i održati red među njima.

Kad je riječ o sintagmi »Rabattini stereotipi«, ona prije svega podrazumijeva određeno ukalupljeno, uopćeno i klišeizirano mišljenje o hrvatskim, napose krajiškim, prilikama, koje je Rabatta podupirao i nadopunjavao sa svojim austrijskim kolegama. Međutim, uvažavajući određene obrasce prema kojima su se u dugom razdoblju donosili sudovi o krajišnicima, Rabattine su ocjene često situacijski i kontekstualno motivirane. Ako se prihvati Rabattina ocjena krajišnika kao neukrotivim, neposlušnim, buntovnim, često loše ili nikakve bojne spremnosti, ne smiju se pritom previdjeti Rabattina pozicija, vrijednosni sustav i kriteriji na temelju kojih on postupa. Tada se predodžbe i slike koje je posredovao o krajišnicima i cijelom tom dijelu Hrvatske mogu promatrati kao njegov odnos prema krajiškoj stvarnosti. Njegovi opisi i ocjene Hrvatske govore mnogo o njemu samom, ali isto tako se mogu promatrati kao stereotipi koje je u određenoj mjeri preuzeo od prethodnika, učvršćivao ih i davao svoj pečat.

Krajiško stanovništvo u svojim raznolikostima

»Može se uočiti i to, da se između Kremena, Slunja i Blagaja na lijevoj strani uz Glinicu nalazi prilično veliko naselje Hrvata i Vlaha, koji su se tijekom rata unatoč snažnim turskim napadima uspjeli obraniti svojim čardakom«,¹⁷ stoji u Rabattinu izvještaju iz 1719. Kad je riječ o etničkom podrijetlu krajiškog stanovništva, među kojima živi i o kojima u svojim izvještajima piše, razlikuje Rabatta Hrvate i Vlahe, odnosno prema religijskoj pripadnosti dijeli ih na katolike (*Catholici*) i pravoslavne (*Schismatiker, schismatici, Wallachen griechischer Religion*). Izvori, a posebno popis Like i Krbave iz 1712. godine,¹⁸ uz spomenute navode i druge skupine kao što su Bunjevci ili

¹⁶ »Ne može se vjerovati ni domaćim časnicima kao ni običnim [vojnici]« (KA, HKR, Expedit, 1721 I 457, f. 28v).

¹⁷ »Nicht weniger kommt vor, daß zwischen Cremen, Sluin, und Blagai, linker hand an der Glinicza, eine zimmliche Ansiedlung Croaten, undt Wallachen sich befindet, so wehrenden Krieg sich ihrer Tschärdäck, obwohlen die Türcken starck daran gesezt, erhalten haben« (KA, HKR, Expedit, 1721 I 457, f. 16v).

¹⁸ Popis koji je pronašao dr. sc. Karl Kaser u gradačkom Steiermärkisches Landesarchivu i obradio s dr. sc. Hannesom Granditsem i Siegfriedom Gruberom objavljen je u cijelosti 2003. pod naslovom *Popis Like i Krbave 1712. godine*.

catholici Valachi, Neochristiani, Stari Vlasi, Kranjci (*Cargnioli*). Podrijetlo tih skupina, socijalno-obiteljski oblici življenja i prostorna disperzija na području Karlovačkoga generalata obrađeni su u dosta radova.¹⁹ Ono što me ovdje zanima prije svega je odgovor na pitanje kakav je Rabattin stav i stav austrijskih vojnih vlasti te postoji li razlika u njihovu odnosu prema različitim krajiškim skupinama.

Rabattino nepovjerenje, kao i drugih austrijskih službenika i predstavnika vlasti, prisutno je u odnosu na cijelo domaće stanovništvo, u izvorima često označeno kao *National volck*. Rabatta opisuje krajišnike, osobito one u Primorskoj krajini, kao svojeglave i nepouzdanе. Osim toga, primorski krajišnici nisu izvršavali svoje dužnosti, bili su samovoljni, a prema nadređenim časnicima ponašali su se krajnje neprijateljski, tako da su jedne ubili, a druge protjerali. Svi ti nemili događaji, smatra Rabatta, mogu samo ohrabriti neprijatelja i jasno govore o sklonosti toga naroda pobunama.²⁰

U slučaju kada je austrijsko zapovjedno osoblje trebalo odlučiti komu iskazati veće povjerenje i povjeriti važnije zadatke, odluka je gotovo redovito išla u korist krajišnika katolika i Hrvata. Povjerenje je prije svega iskazivano starosjediocima, koji su bili pouzdaniji i od kojih se s manjom vjerojatnošću mogla očekivati suradnja s neprijateljem i vraćanje na osmanski teritorij. Taj stav jasno je izražen i u prijedlogu za preuređenje Generalata iz 1712., gdje stoji da ne treba vjerovati novokrštenim Vlasima jer postoji opasnost da održavaju veze s turskom stranom i zato ih treba rasporediti na položaje u pozadini, a na isturena mjesta postavljati katoličke kršćane i Hrvate.²¹ Slično mišljenje o Vlasima kao »naciji kojoj ne treba vjerovati« iznio je Rabattin prethodnik Franjo Karlo Auersperg u izvještaju caru Leopoldu 1699. On o Vlasima kaže da stanuju raštrkano, iskrčili su mnoge šume, na pozive za uzbunu se ne odazivaju pa ih se umjesto od tri do četiri tisuće na zbornom mjestu pojavi samo od pedeset do šezdeset. Razbojstva i druga nedjela, ističe Auersperg, ne čine Vlasi samo po Krajini nego i u susjednoj Kranjskoj. Nabrajajući sve nedostatke i štetu koju čine Vlasi,²² kao i opasnost od novih problema, kao što je ponovni odlazak na osmanski teritorij, Auersperg smatra da je potrebno stvoriti novi sustav u kojem bi Vlasi bili pod nadzorom i od koristi za sigurnost granice (Lopašić, 1889: 172–174). Grof Heister, predsjednik unutrašnjoaustrijskoga Ratnog vijeća, 1701. daje prijedlog za obranu hrvatske obale od francuske mornarice i naglašava potrebu dovođenja Vlaha i Morlake u red i stegu, kako bi bili korisni u obrani. On izražava bojazan da bi Francuska obećanjima i novcem mogla pridobiti Morlake, »naciju koja je po naravi sklona pljačkanju« (*eine von natur zum rauben geneigte nation*), i Vlahe u Karlovačkom generalatu, da izazovu neredе u susjednim zemljama.

¹⁹ Opširnije o etničkim skupinama na području Karlovačkoga generalata u: Grandits i Kaser (1998: 31–36); Promitzer (1998: 120–123); Kaser (1997/I); Roksandić (1981: 33–106).

²⁰ KA, HKR, Expedit, 1721 I 457, f. 7v.

²¹ »Mithin seynd die neügetaufften Wallachen ein vor alle mahl wegen der befahrenden Correspondenz, mit dem feynd zu ruck zuziehen und statt Ihrer lauter Catholische Christen und Croaten hinaus zu postiren.« (HDA, USKG, 1/55, 1721, f. 75).

²² Auersperg naziva Vlahe prevrtljivom i nevjernom nacijom: »... dass dise Wallachen, welche ein sehr wankelmüethige vnd vntreue nation ist bei disem geschlossenen friden widerumben zu denen Türken übertretten möchten« (Lopašić, 1889: 173).

Pritom bi najviše nastradalo Hrvatsko Kraljevstvo koje bi moglo biti spaljeno i u potpunosti ruinirano. Uzimajući u obzir i pobunu u Ugarskoj jasno je, smatra Heister, kolika opasnost prijeti i samim nasljednim zemljama (Lopašić, 1889: 196).

Dakle, Rabattini stavovi o Vlasima i drugom krajiškom stanovništvu temelje se na osobnom iskustvu, ali su velikim dijelom rezultat paušalnih ocjena i predrasuda koje su stvorili njegovi prethodnici, a Rabatta ih preuzeo neznatno ih modificirajući.

Kada je u pitanju Rabattin odnos prema krajišnicima, zanimljivo je vidjeti koji su to kriteriji prema kojima ih on razvrstava i na temelju kojih donosi mišljenje o njima, iskazuje im povjerenje i stvara slike o njima. U Rabattinim izvještajima naglašena je nepovjerljivost prema novonaseljenom stanovništvu, osobito Vlasima »šizmaticima«, od kojih su neki održavali veze s osmanskim područjem.²³ Stoga nije bio siguran koliko im se može vjerovati i što oni tijekom svojih potajnih prelazaka rade na osmanskim teritoriju. Izbjegavanje dužnosti i neredovito smjenjivanje straža, izostanak zapovjedničkih prijavaka nadređenim časnicima predstavljali su Rabatti dobar razlog da posumnja kako oni za to vrijeme prenose važne podatke neprijatelju.²⁴ Nepovjerenje prema novodoseljenome, prije svega vlaškom stanovništvu izražavala su i povjerenstva, kao i drugi časnici. Zato povjerenstva u savjetima o uređenju Generalata naglašavaju da na isturena stražarska mjesta uz graničnu liniju nije uputno postavljati novopridošle Vlahe. Nedovoljno čuvana granica predstavljala je propusnicu za razne špijune i uhode. S obzirom na dinamična zbivanja na kraju 17. i početku 18. stoljeća bilo je teško kontrolirati kretanja ljudi u toj regiji. Tako se Rabatta u jednom izvještaju žali da ni on, kao ni kapetani, ne mogu znati koliko se ljudi naselilo na područje Karlovačkoga generalata, poglavito zato jer se mnoge obitelji i po nekoliko puta presele. Doseljene obitelji odlaze na osmanski teritorij, a potom se vraćaju u Generalat. Rabatta izražava zabrinutost jer se na taj način čine mnoga izdajstva, koja su često popraćena ubojstvima i pljačkom. Iznimna pokretljivost i nestalnost obitavanja novopridošlog stanovništva za Rabattu je predstavljala i veliku upravnu i organizacijsku poteškoću. Pojedini zapovjednici nisu stoga bili u mogućnosti napisati pozitivne izvještaje niti navesti točan broj ljudi na koje se u slučaju opasnosti može računati, već bi o tome Rabatti samo ukratko podnijeli usmeni izvještaj.²⁵

Rabatta navodi primjer Plaškog, koji je nekoć sa svojom posadom imao iznimnu važnost u obrani Kranjske od iznenadnih prepada. Međutim, godine 1709. Rabatta u izvještaju ocjenjuje stanje utvrde s fortifikacijskoga i vojnoga gledišta veoma lošim, dok su nekoć hrabrost i srčanost ondje naseljenih Vlaha odbijali mnogobrojne neprijateljske pohode.

²³ Pelidija navodi da je tijekom Bečkog rata iz dijela Bosanskog ejaleta uz habsburški teritorij prebjegao velik broj kršćanskog stanovništva upravo na habsburšku stranu. Na osmanskoj su se strani nalazili mnogobrojni pašnjaci za koje je odbjeglo stanovništvo znalo pa je nastojalo, bez odobrenja vlasti, napasati svoju stoku na njima. Osmanske su vlasti bile voljne ustupiti pašnjake, ali uz uvjet da se kršćanska raja vrati i trajno naseli na području Bosanskog ejaleta (Pelidija, 1989: 53).

²⁴ KA, HKR, Expedit, 1721 I 457, f. 24.

²⁵ KA, HKR, Expedit, 1710 VI 219. f. 63v.

S problemima oko doseljenih Vlaha suočio se Rabatta već na početku svoje službe u Generalatu. Mišljenje i slike koje je o njima stjecao preko drugih, svojih kolega i krajiških zapovjednika, bile su u znatnoj mjeri negativno konotirane. Tako je ogulinski kapetan grof Adam Purgstal u opširnom dopisu Dvorskom ratnom vijeću godine 1690. iznio svoj spor s Rabattom oko nadležnosti nad »novim Vlasima«, naseljenim u Perjasici, Tržiću, Budačkom i Skradu, koje je Rabatta želio podrediti neposredno Generalatu. Purgstal naglašava nepouzdanost plaščanskih Vlaha, koji sa svojim zapovjednicima održavaju komunikaciju s Turcima i potajno im nabavljaju sol, stoku i drugu robu (Lopašić, 1885: 407). Purgstal zamjera Rabatti i taktiku za upokoravanje Vlaha, sprečavanje krijumčarenja i drugih nevolja. Tako bi, prema Rabattinu prijedlogu, trebalo postaviti probrane krajiške časnike za zapovjednike novih Vlaha u Plaškom,²⁶ Tržiću, Perjasici, Budačkom, Starom Skradu, i podrediti ih neposredno zapovijedajućem generalu. Purgstal se ne slaže s Rabattinim prijedlogom te smatra da se ni jedan čestit čovjek ne bi usudio bez pouzdane zaštite uputiti među te »barbarske ljude«. On navodi primjer tadašnjih zapovjednika novih Vlaha, Mate Križanića i Janka Predojevića, koje je bio postavio general Herberstein i tijekom čije su službe mnoge nedaće pratile Kranjsku i Hrvatsku. Naime, Vlasi su oduzimali na stotine konja i volova te ih prodavali na području Osmanskog Carstva. Sve to događalo se pod pokroviteljstvom njihovih zapovjednika, Križanića i Predojevića.²⁷ Takvih nesavjesnih zapovjednika, kojima nije stalo ni do časti ni do carske službe nego samo do vlastite koristi, bilo je, prema Purgstalu, napretek. Međutim, ako se novopridošlim Vlasima želi za zapovjednike postaviti časne ljude, Purgstal savjetuje Rabatti da ih treba izabirati između vojnika njemačke jedinice ili iz nekih drugih utvrda samo da budu »naše vjere« (Lopašić, 1885: 409).

U Rabatte se dakle može uočiti razlikovanje krajiškog stanovništva na temelju etničke i vjerske pripadnosti odnosno prema vremenu naseljavanja u Generalat. Skupina o kojoj najviše govori i koja mu zadaje najviše briga jesu Vlasi, i to pravoslavni, s tim da njegovi stereotipi i slike o Vlasima nisu koherentni. Rabatta razlikuje Vlahe koji se doseljavaju s osmanskog teritorija u njegovo doba i oni za Rabattu predstavljaju najnepouzdaniji element. Slika ranije naseljenih Vlaha, kako je interpretira Rabatta, uopćenija je i sadrži elemente koji govore o Vlasima kao hrabrim i dobrim vojnicima, za kakvima teži Rabatta. Naglašavanje loših osobina neke skupine u njegovo doba služilo je Rabatti vjerojatno i kao argument za vlastitu nemoć i poteškoće s kojima se suočava. Tako na određenu etničku skupinu u prošlosti projicira sliku s mnogim dobrim osobinama, dok u Rabattino doba ta skupina postaje izvorom svih poteškoća i narušavatelj reda.

Pogranične odnose s mletačkom stranom obilježavala je slična slika, ispunjena mnogobrojnim prepadima i razbojstvima, kao i s Osmanskim Carstvom. Tradicija ma-

²⁶ Purgstal naglašava da se Vlahe naseljene u Plaškom mora smatrati starim, a nikako novim Vlasima, i da oni neposredno pripadaju Ogulinskoj kapetaniji, dakle pod Purgstalovu nadležnost, koji je tamo bio kapetan (*Hauptmann*) (Lopašić, 1885: 410).

²⁷ Purgstal pojedinačno navodi prijevare dvojice zapovjednika. Mato Križanić je od nadležnih vojnih vlasti skrivao da je Ognjen Vukelić ukrao dva vola od kojih je jednoga prodao u Tursku. Taj teški ispad, koji inače povlači stroge konzekvence, Križanić nije prijavio radi materijalne koristi. On je, naime, Vlahu Vukelića Ucijenio sa četrnaest guldena i dvije kunine kože zbog tajnog trgovanja i komuniciranja s Turcima, kako bi zataškao njegov prekršaj (Lopašić, 1885: 409).

log rata bila je bogata i na toj strani, a svakako najpoznatiji primjer predstavljali su već spomenuti senjski uskoci, koje je i Rabattin pradjed istog imena pokušao »privesti redu«. Ni na početku 18. stoljeća mali rat u Primorskoj krajini nije bio stvar prošlosti, iako se tom prilikom odvijao u izvedbi mletačkih snaga. General Josip Rabatta 1719. izvješćuje bečko Dvorsko ratno vijeće o neprilikama koje su nedavno Mlečani bili zadali Karlobagu. Naime, oružjem su napali mjesto, poubijali vojnike, a kaštelana i stražmeštra objesili na jarbole galija. Mletačkog oružja nije bio pošteđen ni Novi u Vinodolu, kao ni druga mjesta, a Žrnovnicu su opljačkali i razorili. Senjane su također u više navrata uznemirivali, presretali ih i nekoliko ih stotina poubijali. Rabatta zamjera Mlečanima da su ometali plovidbu po Jadranskom moru, a kada bi slične akcije poduzimali Senjani, Mlečani su odmah slali protestne note bečkim vlastima.²⁸ O Senjanima Rabatta posve sigurno nije imao dobro mišljenje, ali kad je riječ o konfrontaciji Senjana sa stranim Drugim, u ovom slučaju mletačkim podanicima, Rabatta se – bez obzira na sve nesuglasice i probleme koje su mu Senjani zadavali – stavlja na njihovu stranu.

Slika krajišnika u Primorskoj krajini te Lici i Krbavi

Primorska krajina

Vizitacija Generalata, koju je Rabatta obavio u srpnju 1719., dogodila se nakon smirivanja druge bune primorskih krajišnika.²⁹ U izvještaju Rabatta ne skriva nezadovoljstvo zatečenim stanjem u Senju u kojemu je sve po starom. Naime, unutar senjske vojske vlada priličan nered; ne provode se njegove naredbe ni zaključci dvorskoga vojnog povjerenstva kao što je uvođenje redovita vježbanja vojnika i jednoobraznih odora. Međutim, Senjani su tako svojeglavi i oholi da je gotovo nemoguće uvesti red među njih. Svaka vojna stega, izvještava dalje Rabatta, njima je mrska, i vojnu službu obavljaju samo kada to njima odgovara.³⁰ Situacija u gradu Senju bila je prilično napeta zbog raznih mjera bečke apsolutističke politike, koja je često išla na štetu Senja. Tako su u ožujku 1719. slobodnim carskim lukama proglašeni Trst i Rijeka, a Senj je izostavljen. On se nalazio u procjepu između vojnih i komorskih vlasti. Naime, njegova je luka pod jurisdikcijom vojnih vlasti, a s druge strane, kao slobodni kraljevski grad htio je osigurati pravo na vlastitu trgovinu soli. Upravo su poskupljenje soli i određene olakšice koje su im pritom obećavane bili instrument pritiska vojnih i komorskih vlasti na Senjane i jedan od razloga nepridruživanja Senjana drugoj krajiškoj buni.³¹

²⁸ KA, HKR, Expedit, 1721 I 457, f. 10.

²⁹ Prva je buna izbila početkom 1719., a povod je bila najava ukonačivanja njemačkih kirasira. U njoj su prednjačili plaćeni krajišnici iz Otočke kapetanije i Senjske velike kapetanije osim grada Senja. Ta je buna smirena do ožujka. Druga je izbila krajem travnja i okončana je u lipnju 1719. Osnovni uzrok te bune bilo je poskupljenje soli, a u njezinu podizanju prednjačili su neplaćeni krajišnici. Iscrpna i slojevita analiza prilika u Primorskoj krajini i Senju, uzroka bunā 1719.–1721., njihova tijeka i posljedica nalazi se u: Roksandić (1982: 33–106).

³⁰ KA, HKR, Expedit, 1721 I 457, f. 27; Roksandić (1982: 69).

³¹ Naime, u slučaju poskupljenja soli Senjanima je bilo kraljevom poveljom zajamčeno dobivanje 9000 kabala soli za vlastite potrebe po staroj cijeni. Senjani su nastojali nepridruživanjem drugoj buni krajišnika sačuvati pozicije kod habsburških vlasti u vezi sa svojim zahtjevima oko trgovine soli. Međutim, vlasti su to

Rabatta donosi ocjenu koja, bez obzira na to tko jest a tko nije sudjelovao u ne-
tom umirenoj buni, izjednačuje sve Senjane i primorske krajišnike.³² Za Rabattu su svi
oni istoga kova i k tomu nepopravljivi. Napominje da su se predano i stalno borili za
svoja stara prava i povlastice, koje oni sami određuju prema vlastitim željama i potre-
bama. Rabatta je tom izjavom vjerojatno ciljao na njihova potraživanja u vezi s proda-
jom soli i inzistiranje na priznavanju prava slobodnoga kraljevskoga grada koja su bila
ugrožena vojnom upravom. Svoje izlaganje o Senjanima i Primorcima završava riječi-
ma da oni nikada nisu bili ni dobri ni hvalevrijedni, a za svoje namjere i loše navike
nastoje ti krajišnici još dobiti potporu i razumijevanje i predstavnika vlasti. Mnogobroj-
ni su časnici bili izloženi njihovoj gnjevu, a neke su bili spremni i ubiti.³³ Je li pritom
Rabatta mislio na njemu suvremene događaje tijekom bune, kada se brinjski zapovjed-
nik von Aichelburg jedva spasio pred pobunjenim krajišnicima, ili se taj sud odnosio
na mnogo dalju prošlost, kada je i Rabattin predek stradao,³⁴ može se tek nagađati. Me-
đutim, sigurno je to da je Rabatta bio dobro upoznat s njihovim aktivnostima kroz po-
vijest. Poznavajući njihovu tradiciju te ustrajnu borbu i odlučnost u obrani svojih prava
te na temelju vlastita iskustva, Rabatta o njima govori kao o nepopravljivima i drskima,
iako ne dovodi u pitanje njihovu srčanost i borbenu sposobnost, osobito na moru. Ra-
battin stav i konstruiranje slike o primorskim krajišnicima, poglavito Senjanima, zasi-
gurno su uvelike bili uvjetovani i okrutnim obiteljskim iskustvom, tako da je on za svo-
je predrasude o senjskim odnosno primorskim krajišnicima, s kojima je došao u Gene-
ralat, samo našao potvrdu i opravdanje u njihovu buntovnu ponašanju. Rabatta naglašava
razliku između Primorske i Hrvatske krajine, za koju kaže da je u lošem stanju i ne-
redu, ali da je situacija mnogo gora u Primorskoj. Naime, tamo se vojne vlasti ne mogu
pouzdati ni u domaće časnike ni u obične vojnike. Jer narod u Primorskoj krajini je,
prema Rabattinim riječima, neukrotiv, objestan i žilav, uvijek spreman na razbojstva,
otpadništvo i pobunu.³⁵

Lika i Krbava

U slučaju općeg ustanka, žali se Rabatta 1719., dolazi samo tristo do četiristo Li-
čana i Krbavljana, od kojih većinu čini raspuštena rulja. Od 1712. Lički je distrikt za-
uzimao posebni upravni status unutar Karlovačkoga generalata. Na čelu distrikta bio je
veliki kapetan, u to doba grof Raimund von Attems, a bio je podijeljen na devet ka-

iskoristile na način da ih više operete, a to je urodilo time da su upravo Senjani postali glavnim pokreta-
čima kasnijih buna (Roksandić, 1982: 68–71).

³² Rabatta navodi da je u svježem sjećanju ono što su Brinjani i druge zajednice napravili u zadnjoj buni po-
dignutoj zbog cijena soli i ukonačivanja njemačke vojske. I najmanji razlog, prema Rabatti, dovoljan je da
se okupe i silom odupru naredbama. Rabatta ističe i njihovu složnost u pobuni: »und wan einer nur, Zu tu-
multuiren anfanget, schreyen, und exclamiren alle Zu gleich« (KA, HKR, Expedit, 1721 I 457, f. 28).

³³ KA, HKR, Expedit, 1721 I 457, f. 29.

³⁴ Priča o okrutnoj smrti Josipova istoimenog pradjeda sigurno je bila poznata i njemu. Naime, zabilježene
su priče da su se Senjanke osvetile na Rabattinim mrtvom tijelu tako da su pile njegovu krv i kidale zubima
njegovu meso (Bracewell, 1997: 244).

³⁵ »Es ist ein hartnäckiges vermessenenes und unbändiges Volck [...] denken Sie nichts, als auf den Raub,
aufwicklungen vnd Meuttereien auzustifften« (KA, HKR, Expedit, 1721 I 457, f. 29).

petanija i tri porkulabije. Sustav plaćanja vojske postavljen je na nov temelj. Naime, u Lici nije bilo plaćene vojske (*Besoldete*) već je kao naknada za vojnu službu dodjeljivano zemljište.³⁶ Za financiranje Ličkog distrikta predviđalo se plaćanje raznih daća, pristojbi i taksi. Iako se u početku taj sustav pokazao manjkavim i neodrživim,³⁷ on dugoročno postaje temeljem novog sustava financiranja cijele Vojne krajine. Nakon oslobođenja Like i odlaska većine stanovništva u raznim smjerovima, od početka 18. stoljeća dolazi do naseljavanja novog stanovništva. Brojkama izraženo stanje ličkog stanovništva izgledalo bi ovako: godine 1696. bilo je u Lici i Krbavi 553 obitelji, 1701. gotovo trostruko više, 1630 obitelji, a u popisu iz 1712. taj je broj iznosio 2110 obitelji, odnosno 25.291 osoba (Kaser, 1997/I: 172). S obzirom na broj stanovnika, svakako da je brojka od četiristo, i to loših vojnika, bila Rabatti premalena. Brojčano se stanje vojske nakon nekoliko godina, barem prema iskazu neplaćene vojske iz 1725., znatno popravilo i iznosilo je 2704 pješaka i konjanika, dok je broj neplaćenih u cijelom Karlovačkom generalatu iznosio 7352 krajišnika.³⁸ Godine 1729. Rabatta procjenjuje da u cijelom Generalatu ima »14000 i više obitelji neplaćenih Vlaha«, uključujući Liku i Krbavu. Smatra da ih treba razdijeliti tako da četiri ili pet obitelji uzdržava jednoga vojnika. Prema Rabattinu prijedlogu trebalo bi za njih izgraditi vojarne kako se stanovništvo ne bi žalilo na obveze prema caru, budući da bi u tom slučaju, izvršavajući carske obveze, uzdržavali vlastitu djecu. Rabatta je uvjeren da bi takvom organizacijom i krajiška vojna služba bila mnogo učinkovitija.³⁹

Sumnjičav odnos prema novom ličkom stanovništvu izražavaju i drugi Rabattini suvremenici. Tako u opširnu prijedlogu za uređenje Like i Krbave iz 1713. carski povjerenici grof Carl Raimund von Attems i J. F. Edler zu Lebbenegg naglašavaju potrebu razdvajanja pravoslavnih Vlaha od katolika odnosno novokršćana. Kako bi se pojedine skupine držale na okupu, povjerenici smatraju da je potrebno izvršiti zamjenu njihovih posjeda. Pored prijedloga o organiziranju postojećih naselja uz granicu prema osmanskom teritoriju u kompaktnija naselja s dobrim obrambenim objektima, a taj je prijedlog podupirao i Rabatta u kasnijim izvještajima, povjerenici naglašavaju važnost Korenice. To je najisturenija utvrda prema Bihaću i zato je iznimno važna za sigurnost Like i Krbave. Međutim, povjerenicima je problem predstavljao sastav koreničkog stanovništva koje čine sami »Vlasi šizmatici«. Zato Attems i Lebbenegg predlažu da se uz krajnju granicu naseljava pouzdanije katoličko stanovništvo (Lopašić, 1889: 294–296).

U izvještaju iz 1719. Rabatta govori o lošim obrambenim prilikama i problematičnim ljudima u Lici. On drži popravljjanje utvrda Ribnik, Udbina, Gračac, Bunić i Zvonigrad, koje su bile sjedišta kapetanija uz granicu prema Turcima i Mlečanima, osnovnom pretpostavkom za obuzdavanje ličkog stanovništva, sklonog bunama i nemirima. Prema buntovnosti su Ličani, smatra Rabatta, slični svojim susjedima, primorskim

³⁶ O administrativnoj podjeli Like i uzdržavanju vojnih jedinica i novom načinu financiranja tog područja vidi u: Kaser, 1997/I: 164–171.

³⁷ KA, HKR, Expedit, 1721 I 457, f. 34.

³⁸ HDA, USKH, 1/64, 1725, f. 149–151; Lazanin i Štefanec (2000: 113, 116).

³⁹ HDA, USKG, 1/67, 1729, f. 163.

krajišnicima. I jedne i druge potrebno je priviknuti vojnoj stezi i odgovornu obavljanju službe te ih onemogućiti u podizanju novih buna.⁴⁰

Kao vojni zapovjednik Rabatta stvara sliku krajišnika koji su, općenito gledano, prikazani u lošem svjetlu. Međutim, Rabattine ocjene krajišnika u Generalatu nose oznake regionalne, lokalne, vjerske ili etničke pripadnosti. On sam stupnjevito valorizira stanovništvo, odnosno uspoređuje krajišnike iz različitih regija. Tako su oni iz Hrvatske krajine bolji od onih iz Primorske, a stanovništvo Like i Krbave, koje je prema dužini boravka i vremenu naseljavanja izrazito novonaseljeno, uspoređuje s onima najgorima, Primorcima. Unutar tih regija također postoje razlike: sliku boljih i pouzdanijih pripisao je starosjediocima, Hrvatima i katolicima, a najgori su, uz Senjane, novodoseljeni Vlasi, koji su najbrojniji i ima ih u svim dijelovima Generalata, a ponajviše u Lici i Krbavi. Rabatta im ne vjeruje, prije svega jer su tek pristizali na područje Generalata i još nisu bili »obrađeni i provjereni» od vojnokrajiških vlasti, a osim toga, mnogi među njima nastavili su održavati veze s osmanskim teritorijem. Usto su ti doseljenici većinom bili pravoslavne vjere, što je u Rabatte i njegovih staleških kolega izazivalo dodatno nepovjerenje.

NEOBJAVLJENI IZVORI

Hrvatski državni arhiv, Zagreb

Karlovačka i Varaždinska generalkomanda, kutija 1, 2, 3.

Uvezani spisi, Karlovački generalat, knj. I (1699–1735), knj. II (1642–1735)

Arhiv HAZU, Zagreb

Ostavština Radoslava Lopašića, XV-25/ III 40, XV-25/III 42, XV-25/III 44, XV-25/III 47, XV-25/III 49, XV-25/III 50, XV-25/III 52, XV-25/III 53, XV-25/B I 184, XV-25/ B IV 104, XV-25/ D I 2d.

Kriegsarchiv, Beč

Hofkriegsrath, Expedit, 1710 VI 219, 1721 I 457.

IÖ Hofkriegsrath, Croatica, fasc. 30, 32, 40.

Allgemeines Verwaltungsarchiv, Beč

Hofkanzlei, Adelsakten, Familie Rabatta

Steiermärkisches Landesarchiv, Graz

Archiv Rabatta

Militaria, Ab. II, Sektion IX, Serie 2, kut. za godine 1695, 1696, 1704, 1709, 1711, 1716

OBJAVLJENI IZVORI

BOJNIČIĆ, Ivan (1896). *Popis plemića proglašanih na Saboru Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije. G. 1557–1848*. Zagreb.

COVA, Ugo (1989). *Fonti giudiziarie e militari Austriache per la storia della Venezia Giulia Oberste Justizstelle e Innerösterreichischer Hofkriegsrat*. Roma.

CAVAZZA, Silvano i CIANI, Giorgio (1996). *I Rabatta a Gorizia*. Gorizia: Centro Studi Politici, Economici e Sociali.

⁴⁰ KA, HKR, Expedit, 1721 I 457, f. 38.

LOPAŠIĆ, Radoslav (1885–1989). *Spomenici Hrvatske krajine*, sv. II. i III. Zagreb.

LOPAŠIĆ, Radoslav (1894). *Hrvatski urbari – Urbaria lingua Croatica conscripta*, sv. I. Zagreb.

SCHIVIZ von SCHIVIZHOFFEN, Ludwig (1904). *Der Adel in den Matriken der Grafschaft Görz und Gradisca*. Görz.

Zaključci Hrvatskog sabora. Zapisnici sabora Kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, sv. II. i III. (1958–1961). Zagreb.

LITERATURA

Allgemeine Deutsche Biographie, sv. 27 (1888). Leipzig: Verlag von Duncker & Humboldt.

BRACEWELL, Catherine Wendy (1997). *Senjski uskoci: piratstvo, razbojništvo i sveti rat na Jadranu u šesnaestom stoljeću*. Zagreb: Barbat.

BRUNNER, Otto, CONZE, Werner i KOSELLECK, Reinhart (1972). »Adel«, u: *Geschichtliche Grundbegriffe. Historisches Lexicon zur politisch-sozialen Sprache Deutschland*, sv. 1. Stuttgart.

DÜLMEN, Richard van (1997). *Die Entdeckung des Individuums 1500–1800*. Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch Verlag.

DUTU, Alexandru (1983). »Das Bild der Österreicher und der Türken in der rumänischen Kultur am Ende des 17. Jahrhunderts«, u: Gernot Heiss i Grete Klingenstein (ur.). *Das Osmanische Reich und Europa 1683 bis 1789: Konflikt, Entspannung und Austausch*. Wien: Verlag für Geschichte und Politik, str. 44–53 (Wiener Beiträge zur Geschichte der Neuzeit, sv. 10).

ELIAS, Norbert (1996). *O procesu civilizacije*. Zagreb: Antibarbarus.

ELIAS, Norbert (1999). *Die höfische Gesellschaft*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.

ENDRES, Rudolf (1993). *Adel in der frühen Neuzeit*. München: R. Oldenbourg Verlag.

FABER, Eva (2000). »Lika and Krbava under the Administration of the Inner Austrian Court Chambers«, u: Drago Roksanđić i Nataša Štefanec (ur.). *Constructing Border Societies on the Triplex Confinium*. Budapest: Central European University, str. 157–185.

FISCHER, Helga (1983). »Das Osmanische Reich in Reisebeschreibungen und Berichten des 18. Jahrhunderts«, u: Gernot Heiss i Grete Klingenstein (ur.). *Das Osmanische Reich und Europa 1683 bis 1789: Konflikt, Entspannung und Austausch*. Wien: Verlag für Geschichte und Politik, str. 113–142 (Wiener Beiträge zur Geschichte der Neuzeit, sv. 10).

GRANDITS, Hannes, KASER, Karl (1998). »Familie und Gesellschaft in der habsburgischen Militärgrenze: Lika und Krbava zu Beginn des 18. Jahrhunderts«, u: Drago Roksanđić (ur.). *Microhistory of the Triplex Confinium*. Budapest: Institute on Southeastern Europe, str. 27–68.

GRBIĆ, Manojlo (1891). *Karovačko vladičanstvo. Prilog k istoriji Srpske pravoslavne crkve*, knj. I. Karlovac.

GROTHAUS, Maximilian (1983). »Zum Türkenbild in der Adels- und Volkskultur der Habsburgermonarchie von 1650 bis 1800«, u: Gernot Heiss i Grete Klingenstein (ur.). *Das Osmanische Reich und Europa 1683 bis 1789: Konflikt, Entspannung und Austausch*. Wien: Verlag für Geschichte und Politik, str. 63–88 (Wiener Beiträge zur Geschichte der Neuzeit, sv. 10).

GRUBER, Siegfried (2000). »Good Luck for Pioneers and Bad Luck for Latecomers: Different Settlement Patterns in Resttling Lika around«, u: Drago Roksanđić i Nataša Štefanec (ur.). *Constructing Border Societies on the Triplex Confinium*. Budapest: Central European University, str. 141–157.

- HACQUET, Balthasar (1801–1805). *Abbildung und Beschreibung der südwest- und östlichen Wenden, Illyrer und Slaven*. Leipzig.
- HARBSMEIER, Michael (1982). »Reisebeschreibungen als mentalitätsgeschichtliche Quellen: Überlegungen zu einer historisch-anthropologischen Untersuchung frühneuzeitlicher deutscher Reisebeschreibungen«, u: Antoni Maczak i Hans Jürgen Teuteberg (ur.). *Reiseberichte als Quellen europäischer Kulturgeschichte*. Wolfenbüttel: Herzog Ampst Bibliothek, str. 1–31 (Wolfenbütteler Forschungen, 21).
- HELLBACH, Johann Christian von (1976). *Adels-Lexikon oder Handbuch*, sv. 2: L bis Z. Graz.
- HERŠAK, Emil i LAZANIN, Sanja (1999). »Veze srednjoazijskih prostora s hrvatskim srednjovjekovljem«, *Migracijske teme*, Zagreb, god. 15, br. 1–2, str. 15–34.
- HÖPKEN, Wolfgang (1996). »Ethnische Stereotypen in Südosteuropa: Anmerkungen zu Charakter, Funktion und Entstehungsbedingungen«, u: Wolfgang Höpken (ur.). *Öl ins Feuer? Oil on Fire?* Hannover: Hahn, str. 9–25.
- HÖPKEN, Wolfgang (1998). »Ethnische Stereotype in Südosteuropa«, u: Konrad Gündisch, Wolfgang Höpken i Michael Markel (ur.). *Das Bild des Anderen in Siebenbürgen. Stereotype in einer multiethnischen Region*. Köln – Weimar – Wien: Böhlau Verlag, str. 7–31.
- KASER, Karl (1997). *Slobodan seljak i vojnik*, knj. I: *Rana krajiška društva*; knj. II: *Povojačeno društvo*. Zagreb: Naprijed.
- KASER, Karl (2000). *Macht und Erbe*. Wien – Köln – Weimar: Böhlau Verlag.
- KASER, Karl (2003). *Popis Like i Krbave 1712. godine*. Zagreb: SKD Prosvjeta.
- KREBEL, Friedrich Gottlob von (1783). *Die vornehmsten Europäischen Reisen*, dio I. Hamburg.
- LAZANIN, Sanja i ROKSANDIĆ, Drago (1998). »J. W. Valvasor and J. Rabatta on the Croatian Military Border in 1689 and 1719. Stereotypes and mentality in the Triple Frontier comparative perspectives«, u: Drago Roksandić (ur.). *Microhistory of the Triplex Confinium*. Budapest: Institute on Southeastern Europe, str. 89–110.
- LAZANIN, Sanja i ŠTEFANEC, Nataša (2000). »Habsburg Military Conscription and Changing Realities on the Triplex Confinium (16th – 18th Century)«, u: Drago Roksandić i Nataša Štefanec (ur.). *Constructing Border Societies on the Triplex Confinium*. Budapest: Central European University, str. 91–116.
- LEHMANN, Hartmut (1996). *Religion und Religiosität in der Neuzeit: historische Beiträge* (ur. Manfred Jakobowski-Tiessen i Otto Ulbricht). Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht [pretisak izd. iz 1936].
- LOPAŠIĆ, Radoslav (1993). *Karlovac: poviest i mjestopis grada i okolice*. Karlovac: Matica hrvatska.
- McGRANE, Bernard (1989). *Beyond Anthropology: Society and the Other*. New York: Columbia University Press.
- MOAČANIN, Fedor (1984). »Vojna krajina do kantonskog uređenja 1787.«, u: Dragutin Pavličević (ur.). *Vojna krajina: povijesni pregled, historiografija, rasprave*. Zagreb: Liber – Centar za povijesne znanosti Sveučilišta, Odjel za hrvatsku povijest, str. 275–302.
- MOAČANIN, Nenad (1998). »Introductory Essay on an Understanding of the Triple-Frontier Area: Preliminary Turkologic Research«, u: Drago Roksandić (ur.). *Microhistory of the Triplex Confinium*. Budapest: Institute on Southeastern Europe, str. 125–136.
- MOAČANIN, Nenad (1999). *Turska Hrvatska: Hrvati pod vlašću Osmanskog Carstva do 1791. Preispitivanja*. Zagreb: Matica hrvatska.

- MÜNCH, Paul (1998). *Lebensformen in der Frühen Neuzeit*. Berlin: Ullstein.
- PARKER, Geoffrey (1997). »Der Soldat«, u: Rosario Villari (ur.). *Der Mensch des Barock*. Frankfurt a. M.: Campus Verlag, str. 41–80.
- PELIDIJA, Enes (1989). *Bosanski ejalet od Karlovačkog do Požarevačkog mira 1699–1718*. Sarajevo: Veselin Masleša.
- PELIDIJA, Enes (1990). »O migracionim kretanjima stanovništva Bosanskog ejaleta u prvim decenijama XVIII stoljeća«, u: *Migracije i Bosna i Hercegovina*. Sarajevo: Institut za istoriju – Institut za proučavanje nacionalnih odnosa, str. 119–131.
- PROMITZER, Christian (1998). »Grenzen und ethnische Identitäten. Eine theoretische Annäherung am Beispiel der habsburgischen Militärgrenze (18. und 19. Jh)«, u: Drago Roksandić (ur.). *Microhistory of the Triplex Confinium*. Budapest: Institute on Southeastern Europe, str. 111–124.
- ROKSANDIĆ, Drago (1982). »Bune u Senju i Primorskoj krajini (1719–1722)«, *Radovi Instituta za hrvatsku povijest*, Zagreb, god. 15, str. 33–104.
- ROKSANDIĆ, Drago (2000). »Stojan Janković in the Morean War or of Uskoks, Slaves and Subjects«, u: Drago Roksandić i Nataša Štefanec (ur.). *Constructing Border Societies on the Triplex Confinium*. Budapest: Central European University, str. 239–288.
- SCHMALE, Wolfgang i STAUBER, Reinhard (ur.) (1998). *Menschen und Grenzen in der Frühen Neuzeit*. Berlin: Berlin Verlag Arno Spitz GmbH.
- SCHULZE, Winfried (1998). »Die Entstehung des nationalen Vorurteils. Zur Kultur der Wahrnehmung fremder Nationen in der europäischen Frühen Neuzeit«, u: Wolfgang Schmale i Reinhard Stauber (ur.). *Menschen und Grenzen in der Frühen Neuzeit*. Berlin: Berlin Verlag Arno Spitz GmbH, str. 23–50.
- SERNA, Pierre (1998). »Der Adlige«, u: Michel Vovelle (ur.). *Der Mensch der Aufklärung*. Frankfurt am Main: Fischer Verlag, str. 42–97.
- SLADOVIĆ, Manoil (1856). *Povest biskupijah senjske i modruške ili krbavske*. Trst.
- STANZEL, Franz Karl (ur.) (1999). *Europäischer Völkerspiegel. Imagologisch-ethnographische Studien zu den Völkertafeln des frühen 18. Jahrhunderts*. Heidelberg: Universitätsverlag C. Winter.
- SUPPAN, Arnold (1991). »Nationale Stereotypen in der Karikatur. Österreich und seine Nachbarn in Ostmitteleuropa«, u: Herwig Wolfram i Walter Pohl (ur.). *Probleme der Geschichte Österreichs und ihrer Darstellung*. Wien: Österreichische Akademie der Wissenschaften, str. 259–283.
- ŠIŠIĆ, Ferdo (1962). *Pregled povijesti hrvatskoga naroda*. Zagreb: Matica hrvatska.
- ŠTEFANEC, Nataša (2001). *Heretik Njegova Veličanstva: povijest o Jurju IV. Zrinskom i njegovu rodu*. Zagreb: Barbat.
- TODOROVA, Marija (1999). *Imaginarni Balkan*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- [TODOROV, Tzvetan] Todorov, Cvetan (1994). *Mi i drugi. Francuska misao o ljudskoj raznolikosti*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- VALVASOR, Johann Weikhard (1689). *Die Ehre des Herzogthums Krain*, sv. IV. Laibach –Nürnberg (korišteno izdanje: Rudolfsverth, 1877–79).
- VALVASOR, Janez Vajkard (1984). *Slava Vojvodine Kranjske: izabrana poglavlja*. Ljubljana: Mladinska knjiga – Svet knjige.
- VANIČEK, Franz (1875). *Specialgeschichte der Militärgrenze*, sv. I–II. Wien.
- WAGNER, Johann Christoph (1687). *Delineationis provinciarum Pannoniae et Imperii Turcici in Oriente oder Grundrichtige Beschreibung deß ganzen Aufgangs...*, dio II. Auspurg.

WOLFF, Larry (2000). »Disciplinary Administration and Anthropological Perspective in Venetian Dalmatia: Official Reflections on the Morlacchi from the Peace of Passarowitz to the Grimani Reform«, u: Drago Roksanđić i Nataša Štefanec (ur.). *Constructing Border Societies on the Triplex Confinium*. Budapest: Central European University, str. 47–56.

ZEDLER, Johann Heinrich (1961). *Großes vollständiges Universal-Lexikon*, Bd. 30: Q, R – Reh. Graz [izvorno izd. 1741].

Sanja Lazanin

COUNT JOSEPH VON RABATTA AND THE IMAGE OF CROATIAN FRONTIERSMEN
(End of the 17th – Beginning of the 18th Century)

SUMMARY

The paper presents the model “image of the otherness” as applied to the situation in the Croatian Military Frontier from the end of the 17th to the beginning of the 18th century. The centre of focus is a Habsburg officer in the Karlovac Generality and the population of this area in Croatia. The sources used in this interpretation of the conditions and the population of this Croatian area were Joseph von Rabatta’s letters, as well as reports made by various commissions and other military officers. Interest centres on the image of Croatian frontiersmen, as it emerges from the correspondence of count Rabatta, a representative of the Inner Austrian Catholic nobility originating from the County of Gorizia and the commanding general of the Karlovac Generality from 1709 to 1731. The paper attempts to determine how Rabatta experienced “Others” and what were his criteria in regard to his nuanced relationship to the “Others”. The paper attempts to examine Rabatta’s relationship to the frontier population, in view of regional and local affiliations and cultural patterns. Rabatta’s criterion, forming his opinion of the frontiersmen, was primarily determined by the goals of his service mission, i.e. fortifying the area against Ottoman inroads, establishing order in the military-frontier system and reorganising the frontier army. Rabatta developed an opinion of the frontiersmen, based on their ethnic and confessional affiliations. Rabatta was most suspicious of newly arrived frontiersmen, especially of Eastern Orthodox Vlachs. He made exceptional efforts in attempting to bring about their union with the Catholic Church. Rabatta’s unenviable role in preparing the conditions for a full-scale reform of the military-frontier system, which would take place in the mid-18th century, influenced his perception of the “Self” and “Others”.

KEY WORDS: Early Modern Era, Military Frontier, Karlovac Generality, count Joseph von Rabatta, Self-image, image of the Other, stereotypes, frontiersmen, Vlachs, Catholics, Eastern Orthodox Christians

Sanja Lazanin

LE COMTE JOSIP RABATTA ET L'IMAGE DES HABITANTS DES CONFINS MILITAIRES
(fin du 17ème siècle, début du 18ème)

RÉSUMÉ

Le présent article se penche sur le modèle de « l'image de l'Autre » appliqué à la situation dans les Confins militaires en Croatie à la fin du 17ème siècle et au début du 18ème siècle. L'auteur s'intéresse plus particulièrement à un officier habsbourgeois, en poste dans le généralat de Karlovac, et à la population de cette partie de la Croatie. Comme sources pour son interprétation des situations et des hommes en Croatie, l'auteur a surtout utilisé les rapports et autres écrits du comte Josip Rabatta, ainsi que les rapports de diverses commissions et autres officiers. L'article étudie notamment l'image des habitants croates des Confins, telle qu'on peut la percevoir à la lecture des écrits du comte Rabatta, représentant de la noblesse catholique du centre de l'Autriche, originaire du comté de Gorica et général commandant le généralat de Karlovac de 1709 à 1731. L'article s'efforce de définir qui le comte Rabatta percevait comme les Autres et quels étaient les critères selon lesquels il nuançait son rapport à l'Autre. L'auteur tente de pénétrer les relations qu'entretenait Rabatta avec les habitants des Confins en fonction de leur appartenance régionale et locale, ainsi que des modèles culturels. Le critère qui déterminait la position prise par Rabatta vis-à-vis des habitants des Confins sur le territoire du généralat était dicté avant tout par les objectifs de son service, à savoir la protection de la région contre les incursions ottomanes grâce à un réseau de fortifications, l'établissement de l'ordre dans le système militaire des Confins et la réorganisation de l'armée des Confins. L'attitude de Rabatta vis-à-vis des habitants des Confins variait selon leur appartenance religieuse en ethnique. Rabatta fait preuve de la plus grande défiance envers la population nouvellement installée, en particulier les Valaques de confession orthodoxe, et déploie d'énormes efforts pour qu'ils entrent dans le giron de l'Église catholique. Le rôle peu enviable confié à Rabatta, à savoir de préparer le terrain en vue des réformes complètes du système des Confins militaires qui n'interviendront que vers le milieu du 18ème siècle, ont influé sur sa perception de Soi et des Autres.

MOTS CLÉS : début des Temps modernes, Confins militaires, généralat de Karlovac, comte Josip Rabatta, image de Soi, image de l'Autre, stéréotypes, habitants des Confins militaires, Valaques, catholiques, orthodoxes